

УДК 364.63-053.2

Олена Павлівна МАКАРОВА,

старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук;

 <https://orcid.org/0000-0002-5480-5942>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

Розглянуті теоретичні аспекти «насильства», «домашнього насильства», «жорстокого поводження з дітьми». «сексуальне зловживання» які знайшли своє відображення у роботах сучасних науковців.

Нещодавно вважалось, що випадки жорстокого поводження з дітьми, зустрічаються в край рідко та пов'язані з психічними захворюваннями або алкоголізмом батьків, їх моральною нерозвиненістю або моральною дефектністю. В даний час дитина стикається з насильницькими діями влюбий час і влюбий ситуації: в школі, на відпочинку, в громадських місцях. Навіть сім'я не є виключенням, не дивлячись на те, що соціальний інститут визнаний забезпечувати безпеку, яка є необхідним фактором нормального розвитку дитини.

Сьогодні насильство – є визначальною характеристикою суспільної реальності в країні. Тема насильства стає центральною для засобів масової інформації, для повсякденного спілкування та відносин з дітьми.

Насильство над дітьми не сучасна проблема, яка є характерною тільки для нашої країни. Жорстоке поводження з дітьми пронизує всю історію розвитку людства, тенденція зростання насильницьких дій у відношенні дітей відзначається сьогодні в усьому світі.

Кожна народжена дитина по своєму соціальному та природньому призначенню є продовжувачем людського роду. Дитина, у спілкуванні з дорослими, під їхнім постійним керівництвом та впливом, поступово оволодіває різноманітними видами діяльності, відносин, способами поведінки, набуває життєвого досвіду, навчається бути людиною. Тому дуже велике значення мають дорослі, які оточують дитину в родині та в соціумі.

Зміни, які відбуваються сьогодні у нашому середовищі, висувають цілий ряд проблем, однією з яких є насильство та жорстоке поводження з дітьми. Актуальність даної проблеми в тому, що з кожним роком фіксується збільшення жертв – дітей, які постраждали від насильства та жорстокого поводження. Причинами цього можуть бути політична та соціально-економічна нестабільність суспільства, посилення впливу псевдокультур, зміни ціннісних орієнтацій батьків, несприятливі сімейно – побутові відносини, надмірна зайнятість батьків та «епідемія» розлучень.

Визначені причини можуть сприяти розвитку різних форм насильства, яке стає визначальною характеристикою реальності сучасного суспільства. Метою насильства є панування та контроль шляхом образ, залякування, шантажу тощо. Насильство ототожнюється зі злом і провокує брехню, ненависть, лицемірство та ін. У насильство все більше і більше втягується молоде покоління країни.

Значна кількість дітей та підлітків живуть та зростають в контексті негативних соціальних, психологічних, економічних явищ, які їх оточують. У багатьох дітей глибока незадоволеність потреби в спілкуванні з дорослими, образи на їх байдужість та непорозуміння. Це призводить до розвитку підвищеної тривожності, почуття невпевненості в собі, нестійкої самооцінки, до труднощів в становленні особистості та схильності к асоціальному діям, ускладнює нормальне протікання процесів соціалізації та індивідуалізації. Тому захист дітей від негативних проявів сучасного життя це пріоритетне завдання суспільства та обов'язок усіх дорослих.

У функціонуванні систем допомоги дітям – жертвам насильства визначальну роль відіграють суб'єкти. Головна роль серед суб'єктів належить організаціям, установам, соціальним інститутам суспільства. Найголовнішим суб'єктом є сім'я – важливіший інститут соціалізації та захисту дитини. Освітні та освітньо-виховні заклади також виступають в ролі активних суб'єктів підтримки і захисту дітей – жертв насильства та жорстокого поводження.

Насильство – це таке відношення, звернення однієї людини до іншої, яке порушує право іншого бути особистістю.

Домашнє насильство – це система поведінки однієї людини для збереження і контролю над іншою різними способами (ізолювання, залякування, маніпулювання, погрози, емоційне насильство, економічне насильство, фізичне насильство, сексуальне насильство).

Виділяють три сфери відносин, в яких відбувається соціалізація дитини та де вона піддається ризику насильства: сім'я, сфера освіти, державні установи інтернатного типу та сфера мікросоціальних відносин.

Жорстоке поводження з дітьми – це здійснення батьками фізичного або психічного насильства над дітьми; замах на їх статеву недоторканість; застосування неприпустимих способів виховання (грубість, зневажливе ставлення, що принижує людську гідність, образи); експлуатація дітей, неналежне їх утримання (ненадання їм продуктів харчування) та ін.

Насильницькі дії можуть проявлятися в різних формах: від образ до вбивства.

У домашньому насильстві часто розрізняють зневагу (погане поводження), жорстоке поводження (знущання, фізичне насильство), сексуальне зловживання.

Жертва насильства – це будь яка людина, яка залучається у відношення шляхом насильств, тиску, обману.

Зневага розуміється як відсутність належного батьківського піклування та опіки, коли дитина є безхатченком, мешкає у фізично небезпечному середовищі. В поведінці батьків є серйозні недоліки в забезпеченні життєво необхідних потреб дитини: харчуванні, одязі, догляді, медичному обслуговуванні та захисті від небезпечних умов.

Фізичне жорстоке поводження визначається як навмисне або усвідомлене застосування жорстких тілесних покарань або завдання дитині фізичних страждань.

Сексуальне зловживання розуміється як використання дитини для цілей сексуального задоволення дорослої людини або особи значно старшої ніж сама жертва. Воно може здійснюватися в різних формах: розпусних діях, статевих зносини або їх спроби, зґвалтування, кровозмішення (інцест), демонстрація порнографії, проституція неповнолітніх.

Під сексуальним зловживанням розуміється залучення функціонально незрілих дітей до сексуальних діянь, які вони здійснюють, повністю їх не розуміючи, на які вини не здатні дати згоду, які порушують закони сімейних (соціальних) ролей.

Жорстоке поводження з дітьми оцінюється з урахуванням найближчих і найвіддаленіших соціально – медичних наслідків. Характеристика жорстокого поводження з дітьми включає: оцінку скоєних діянь (фізичне, сексуальне, емоційне); тривалість цих впливів та особливості їх наслідків (фізичні, емоційні, психологічні).

Насильство та жорстоке поводження слід відрізняти від агресії, але ці феномени мають багато спільного. Агресія – це цілеспрямована деструктивна поведінка, яка протирічить нормам і правилам існування людей в соціумі, завдаючи шкоди об'єктам нападу, заподіюючи фізичний збиток людям або викликаючи у них психологічний дискомфорт.

Нажаль, соціальні катаклізми в дитячому середовищі досягли небезпечних для суспільства масштабів, що є потужним дестабілізуючим фактором тривалої дії, погрожуючи соціальній безпеці суспільства. Ситуація, яка виникла, визначає високий рівень потреби, значної частини дитячого населення країни в підтримці.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка І. О. Система захисту дітей від жорстокого поводження та попередження насильства в сім'ї. *Форум права*. 2014. № 2. С. 47–57. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_10.pdf (дата звернення: 10.02.2020).
2. Гема Л. Насильство над дітьми – реалії першого кварталу 2011 року // Збірник інформаційних матеріалів та нормативно-правових актів з питань попередження насильства в сім'ї, зокрема, над дітьми. Київ : Калита, 2005. 254 с.
3. Защита детей от жестокого обращения / под ред. Е. Н. Волковой. СПб. : Питер, 2007. 256 с.

4. Цымбал Е. И., Дьяченко А. П. Вовлечение несовершеннолетних в педофильные отношения и виды педофилии // Педофилия. Основные криминальные черты / под ред. Ю. М. Антоняна. М., 2012. С. 113–126.

5. DSM-IV-R. Washington, DC. American Psychiatric Association, 2000.

Отримано 14.02.2020

УДК 364.63-053.2

Олена Павлівна МАКАРОВА,

*старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук;*

 <https://orcid.org/0000-0002-5480-5942>;

Лариса Олександрівна РАДІОНОВА,

*заступник начальника ювенальної превенції
управління превентивної діяльності*

Головного управління Національної поліції в Харківській області

ФАКТОРИ РИЗИКУ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

Розглянуті фактори ризику насильства та жорстокого поведіння з дітьми. Висвітлені групи ризику щодо жорстокого поведіння і насильства над дітьми.

Поширеність випадків насильства над дітьми, значно збільшилась у порівнянні з минулим періодом, від загальної кількості дитячого населення, дання статистика вважає цю проблему актуальною як для сучасного світу в цілому. Виділяють дві основні групи факторів, що призводять до насильства.

До першої групи відносять особливості суспільства, в якому проявляється насильство: характер соціально-економічної формації, рівень безробіття, бідність, рівень злочинності, слабкість законів, відсутність цілісної та дієвої системи захисту дітей, а також установок суспільства з точки зору терпимості до насильства по відношенню до дітей, переконання, що фізичні покарання є ефективним способом виховання.

Друга група причин насильства над дітьми пов'язана з особливостями сім'ї та характером сімейних відносин, в яких виховується дитина.

Соціалізація дітей у сучасній сім'ї супроводжується зміною її структури, стилю батьківсько-дитячих відносин, зростанням конфліктів. Багато конфліктів мають яскраво виражений насильницький характер.

Дитина, що є жертвою жорстокого поведіння, не засвоює норм соціально-позитивних відносин в спілкуванні з людьми, не може належним